

Maneres i misteri en Flannery O'Connor

 quaderndelesidees.press/maneres-i-misteri-en-flannery-oconnor/

July 31, 2021

En la seua curta existència, Flannery O'Connor (1925-1964) va escriure trenta-un contes i dues novel·les, *Wise Blood* (1952) i *The Violent Bear It Away* (1960). Els relats, que van aparéixer en *A Good Man is Hard to Find* (1955) i en el recull pòstum *Everything That Rises Must Converge* (1965), els tenim disponibles en català de manera íntegra en *Tots els contes* (2011, Edicions 62, a càrrec d'Ernest Riera). Pel que fa a les novel·les, només s'ha traduït la primera: *Sang sàvia* (Documental Balear, 2012, a càrrec de Joan Antoni Cerrato). Certament, es tracta d'una producció escassa, condicionada, a més, per una llarga i greu malaltia que, si bé ressona en el tremendisme que gravita en les pàgines que va escriure, resulta fonamental per a comprendre com es va dedicar en cos i ànima a la literatura. Així mateix, després de la seua mort es va publicar *Mystery and Manners*.

Occasional Prose (1969), que és una recopilació d'articles que serveixen per a conèixer què pensava. De fet, hi trobem una perspicax anàlisi de la seua obra, cosa que significa que qualsevol comentari que se'n faça ha de tenir en compte aquesta intel·ligent capacitat d'autocrítica. Perquè O'Connor és d'aquella mena d'autors que saben exactament què fan i per què ho fan, alhora que sobta que de seguida manifestara una personalitat feta i no necessitara cap etapa d'aprenentatge per a arribar on volia. Que per a comprendre'n la poètica faça falta referir-se a dues circumstàncies que no són literàries no li treuen el valor que té. Per una banda, l'obra d'O'Connor forma part del corrent conegut com a *Southern Renaissance* de la literatura estatunidenca, que van protagonitzar escriptors com William Faulkner, Thomas Wolfe o Tennessee Williams, i també de les *Ladies of the South* com Carson McCullers, Harper Lee o Eudora Welty. Per una altra banda, el que li atorga un caràcter especial és la fe catòlica, a partir de la qual va desenvolupar un inimitable «estil transcendental», tan important per a comprendre-la com ho són les tècniques modernistes en les novel·les de Faulkner.

Les maneres. Flannery O'Connor ens diu que un conte o una novel·la són obres imaginàries que han de tenir com a punt de partida la descripció dels costums, de les conductes i de les tradicions d'una regió concreta. Són el que ella anomenava «maneres», i en el seu cas són les de Savannah (Geòrgia), d'on ella era originària.

Imatge d'Imanol Buissan.

O'Connor explica que a l'hora d'escriure no pot deixar d'estar connectada a aquesta realitat determinada, que és la del Sud dels Estats Units, condicionada per una geografia, una societat, una història i, fins i tot, un llenguatge particular. D'aquest context cal destacar l'existència d'un sentiment d'humiliació a causa de la derrota dels Estats Confederats, la majoria sudistes, en la Guerra de Secessió (1861-1865) i la posterior humiliació que van rebre a càrrec dels vencedors unionistes del Nord. A més a més, cal afegir-hi la consciència d'estar vivint en un món crepuscular que està desapareixent a causa de la modernització del país. De fet, alguns dels escriptors del *Southern Renaissance*, entre ells la mateixa O'Connor, consideraven una tragèdia la pèrdua de la idiosincràsia de la regió provocada pel trànsit d'una forma de vida rural a una altra d'industrial i urbana, associada precisament al model imposat pels ianquis. De fet, no resulta exagerat afirmar que un dels grans temes de la literatura d'O'Connor, encara que no siga de manera directa, és la reflexió sobre com un individu pot existir sense perdre el sentit de la identitat en una regió on la família, la religió i la comunitat tenen molta força, però sense caure en l'individualisme típic de les societats modernes.

Els relats d'O'Connor solen presentar un moment qualsevol de la vida quotidiana. Per exemple, la senyora Hopewell és una mestressa que mentre esmorza renega dels nous temps («Bona gent de pagès»); el senyor Tanner està trist perquè viu amb la filla en una ciutat que no li agrada («El dia del judici»); o a Ruby li costa fer les tasques diàries, però es nega a reconèixer que està embarassada perquè, en realitat, té por («Un cop de bona fortuna»). Així mateix, forma part d'aquest realisme el reconeixement del mal en el món, d'aquí ve la particular fixació que té O'Connor en donar veu a fanàtics religiosos, a racistes, a bojós o a violents. La sinopsi argumental de les dues novel·les que va escriure n'és significativa. En el cas de *Sang sàvia*, Hazel Motes és un veterà de guerra que busca la pau en la negació sistemàtica de la fe, per això crea una religió sense Déu que el portarà a un terrible descens als inferns. Pel que fa a *The Violent Bear It Away*, un dels protagonistes és Francis Tarwater, un adolescent que ha estat apartat de la societat pel seu oncle, un autoproclamat profeta que l'educa en una particular obsessió religiosa. En tot cas, aquests personatges extrems continuen formant part de la realitat del Sud, on han sobreviscut certs atavismes que a O'Connor no li importa caracteritzar com a grotescs o, fins i tot, monstruosos, però que estan sempre integrats en la realitat quotidiana.

En aquests relats i novel·les els mecanismes típics de la ficció queden en un segon pla i es destaca més la composició del que són i del que diuen els personatges, siga en la conversa trivial de dues xafarderes («Bona gent de pagès») o en el diàleg sobre la figura de Jesucrist que té un assassí amb la víctima abans d'executar-la («Un bon home costa de trobar»). Tampoc no importa que el lector no s'identifique amb ells o li resulten antipàtics. L'única condició és que estiguen vius, que siguin creïbles i, sobretot, que siga el caràcter el que cree l'acció. Al mateix temps, són homes i dones que tenen una existència marcada per una gran densitat de significats. O'Connor va ser una mestra a l'hora de mostrar la vida interior, la qual se'ns presenta com una imatge més que està integrada en la mateixa quotidianitat. Fins i tot el passat conviu amb el present sense

distinció, com és el cas del senil general Sash del conte «Una trobada tardana amb l'enemic», o en els personatges de *The Violent Bear It Away*, molt condicionats pels records, que no paren de fer acte de presència per a turmentar-los.

El misteri. Flannery O'Connor deixa en un segon pla l'interès per l'argument o pels sentiments dels lectors. En canvi, el tractament que fa de la realitat quotidiana sempre és molt estilitzat. Treballa tant els detalls que aconsegueix estendre el relat en altres direccions. A títol d'il·lustració, Hulga, un altre personatge de «Bona gent de pagès», és una filòsofa que va perdre una cama i que no creu en res. Es deixa entreveure que està tollida de manera física i de manera espiritual, però ella això només ho sabrà quan qui creia que era el seu nuvi l'enganya i li roba la cama de fusta. Aquest objecte que canalitza el relat esdevé un símbol de la personalitat d'Hulga, tot i que no es diu de manera explícita, només es descriu la pròtesi. Precisament, que el lector siga capaç d'establir la relació a partir del que es mostra és un indicador que el relat funciona. O'Connor incideix en la disparitat que existeix entre els personatges, que se senten incomplets, turmentats o inclinats al mal, i l'entorn on viuen. És el que els passa a Hazel Motes o Francis Tarwater, que són portadors, en la vida excèntrica que porten, d'una gran complexitat simbòlica perquè són capaços d'introduir en el dia a dia les preocupacions d'un sentit que no poden copsar o la por a ser assetjats per figures que ells consideren malignes. Aquest desajust mostra les esquerdes que trenquen la normalitat, però, així mateix, ofereix una via de participació en el que O'Connor considera «el misteri» de l'existència.

Imatge d'Imanol Buissan.

En la narrativa d'O'Connor sempre s'arriba a un punt en el qual la quotidianitat està marcada per algun fet sorprenent que se surt de la norma o per alguna presència desconcertant. D'entrada, són molt importants aquelles escenes en les quals introdueix un element de comicitat, que serveix per a alliberar de la tensió que provoca la violència de la història que ha presentat. Es tracta d'un humor, certament, molt negre, com es pot comprovar en el final del general Sash, quan mor d'una manera patètica pendent d'observar les noies mentre el net no se n'adona perquè pensa en la Coca-Cola que es vol comprar. En aquest mateix ordre de coses, resulten molt importants les descripcions, en una prosa poètica plena d'imatges inoblidables, del paisatge i del temps, sobretot d'aquells espais en els quals les figures no estan en moviment i tenim l'oportunitat de prestar-hi atenció de manera plena. Podem pensar en aquella superba descripció d'un prat il·luminat pel sol del capvespre que provoca que la xiqueta del relat «Un temple de l'esperit sant» accepti d'una manera catàrtica les circumstàncies de la seua vida.

En el trencament de la quotidianitat a través de l'humor alleugeridor i en la detenció en el paisatge es produeix un alentiment i una aturada en l'acció que acaba trobant un poderós reflex en el personatge, que li permet accedir a un instant de llibertat incomparable, tot i que no sense tristesa perquè el sentiment de limitació persisteix. Hi ha més exemples: l'estat de lucidesa que té el senyor Tanner abans de morir, o els finals desolats però dolorosament lliures de Hazel Motes i de Francis Tarwater. Al capdavant, O'Connor s'ocupa del concepte de *gràcia* en un doble sentit: la capacitat alliberadora que té el riure i el favor que concedeix Déu per a ajudar. Cal anotar que la irrupció d'aquests moments decisius tampoc no marca un temps fort que s'oposa als temps febles de la quotidianitat, sinó que són dues cares de la mateixa moneda que integren el que és la vida en el món: el seu misteri. Al capdavant, en l'experiència d'aquests personatges s'ha produït una visió quiescent de la realitat que no es limita a resoldre la disparitat, sinó que la transcendeix i desvela una forta implicació de la unitat del món i el subjecte.

L'estil transcendental. Flannery O'Connor no és una escriptora catòlica perquè escriu arguments on es fa referència a l'imaginari d'aquesta religió, siga la vida d'un seminarista o d'un missioner. Ho és perquè posa en pràctica una sèrie de postulats sobre la realitat humana i divina. En la seua obra es produeix un fascinant encontre entre la raó, en aquest cas la lògica inqüestionable dels seus relats, i la fe, que busca com a finalitat desvelar el misteri que hi ha al món. Fins i tot l'habitual recurs a la violència s'ha d'entendre dins d'aquesta lògica, en aquest cas per a fer notar l'absència de la gràcia al món, cosa que acaba demostrant-ne la necessitat. Com s'ha argumentat, per a posar en pràctica aquest estil transcendental necessita fondre's en el fons general de materialisme de la regió d'on és originària. I sobretot fer servir recursos eminentment literaris pensats perquè el lector experimente, a través de la lectura, el mateix procés que s'hi mostra. D'aquesta mena és la confiança extraordinària que té en la literatura.

Arribats fins aquí, no és estrany que O'Connor fora considerada com una *rara avis*, fins i tot al mateix Sud, perquè cal no oblidar que en aquella societat majoritàriament protestant el catolicisme és una religió molt minoritària. I, evidentment, continua sent avui en dia molt especial i moltes vegades només se'n fa una lectura superficial, centrada en aquells elements monstruosos dels seus arguments. Això és així perquè en una societat moderna que es basa en el valor de la intuïció i de l'individualisme, els seus relats estan plens de paradoxes teològiques, potencien l'anonimat de l'artista i busquen la suscitant del misteri. No obstant això, no es pot dir que va ser una inadaptada, una neuròtica o un geni excèntric. Senzillament, la seua literatura recupera d'una manera molt original una tradició estètica antiga, la de l'escolàstica, segons la qual l'art ha de buscar la veritat que hi ha al món.

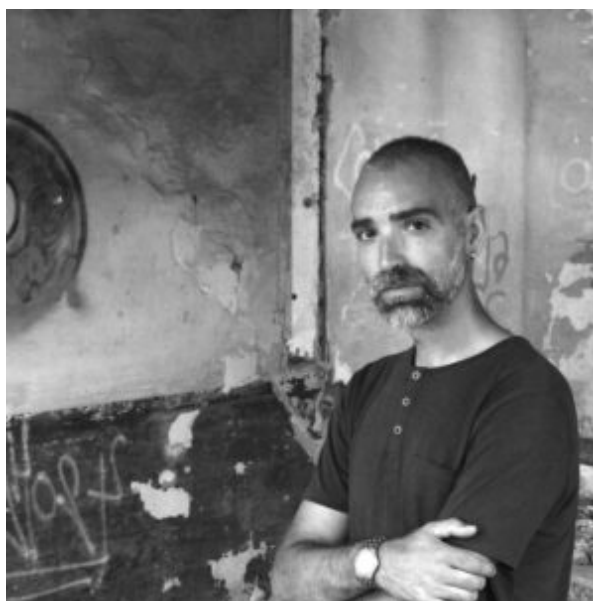
Així mateix, la pràctica d'aquest estil transcendental tampoc no vol dir que O'Connor defuja qualsevol mena de compromís amb la realitat. De fet, va ser una gran crítica de la vida quotidiana perquè en la seua prosa és capaç de despendre el fet intolerable que hi ha de les coses més insignificants. El més important per a ella és que tant els personatges com els lectors siguin visionaris de la realitat en aquest nivell tan profund. Alhora, O'Connor no va poder deixar de referir-se a les grans catàstrofes humanes del segle XX, perquè la Xoà i la bomba d'Hiroshima són fets que ens afecten a tots. Quant a

això destaca «L'expatriat», un conte excel·lent sobre dos refugiats de la Segona Guerra Mundial que se'n van a treballar al Sud, situació que li permet mostrar com funciona el menyspreu cap a aquell qui és diferent, però també la fragilitat dels intolerants. És la manera com aquest particular estil transcendental s'entesta a refer els vincles trencats, tant amb el món com entre les persones.

Fèlix Edo Tena

Si t'ha agradat aquest article i vols rebre informació dels pròxims que publiquem, envia'ns el teu nom i el teu correu electrònic.

He llegit i acceptat les condicions establertes en l'[avís legal](#) i [política de privacitat](#).

Fèlix Edo Tena

Fèlix Edo Tena (1981) prové de Vilafranca (Els Ports). Es guanya les garrofes fent de professor en un institut públic, on ensenya als adolescents a llegir llibres, escoltar músiques i mirar pel·lícules. Escriu sobre literatura, música i cinema a revistes com Debats o Serra d'Or. De la vida a Internet [...]

[Llegir més](#)